

R I C H A R D

HEJDA

GUDI!

D A W K I N S

fri tanke

INNEHÅLL

Del ett: Farväl Gud.....	9
1 Så många gudar!.....	10
2 Men är det sant?.....	22
3 Myter och hur de uppkommer.....	56
4 Den ”goda” boken?.....	80
5 Behöver vi Gud för att vara goda?.....	104
6 Hur avgör vi vad som är gott?.....	136
Del två: Evolutionen och vidare.....	159
7 Visst måste det finnas en designer?.....	160
8 Steg mot osannolikheten.....	184
9 Kristaller och pussel.....	202
10 Bottom up eller top down?.....	220
11 Har evolutionen gjort oss religiösa? Har evolutionen gjort oss vänliga?.....	240
12 Vetenskapen ger oss mod.....	264
Bildkällor.....	295
Index.....	297

- 1 -

SÅ MÅNGA GUDAR!

Tror du på Gud?

Vilken Gud?

Tusentals gudar har under historiens gång dyrkats av människor över hela världen. Polyteister tror på en och samma gång på flera olika gudar (*theos* är det grekiska ordet för ”gud” och *poly* det grekiska ordet för ”många”). Oden var vikingarnas främsta gud. Andra gudar som vikingarna dyrkade var Balder (skönhetens gud), Tor (åskguden med sin stora hammare) och hans dotter Trud. De hade också gudinnor som Snotra (klokhets gudinna), Frigg (moderskapets gudinna) och Ran (havsgudinnan).

Även antikens greker och romare var polyteistiska. Liksom asarna var deras gudar väldigt lika oss människor och de hade starka mänskliga drifter och känslor. De tolv grekiska gudarna och gudinnorna paras ofta ihop med sina romerska motsvarigheter som ansågs utföra samma uppgifter: Zeus (romarnas Jupiter), gudarnas konung med sina åskviggas; Hera, hans hustru (Juno); Poseidon (Neptunus), havets gud; Afrodite (Venus), kärlekens gudinna; Hermes (Merkurius), gudarnas budbärare som flög fram på sina bevingade sandaler; Dionysos (Bacchus), vinets gud. Av de större religioner som lever kvar i dag är hinduismen också polyteistisk och har tusentals gudar.

Oräkneliga greker och romare ansåg att deras gudar var verkliga – de bad till dem, offrade djur till dem, tackade dem när det gick dem väl och anklagade dem när saker och ting gick fel. Hur vet vi att antikens människor hade fel? Varför finns det ingen som tror på Zeus längre? Även om vi inte med säkerhet vet är de flesta av oss så övertygade att vi kan säga att vi är ”ateister” vad gäller de här gamla gudarna (en ”teist” är en person som tror på en eller flera gudar och en ”ateist” – ”a” i a-teist betyder ”inte” – är en person som inte gör det). De tidiga kristna kallades av romarna för ateister eftersom de inte trodde på Jupiter eller Neptunus eller några av de andra romerska gudarna. Nuförtiden använder vi ordet ateist för personer som inte tror på några gudar alls.

I likhet med dig, förmodar jag, tror jag inte på Jupiter eller Poseidon eller Tor eller Venus eller Amor eller Snotra eller Mars eller Oden eller Apollo. Jag tror inte på några forntida egyptiska gudar som Osiris, Thoth, Nut, Anubis eller hans bror Horus som, i likhet med Jesus och många andra gudar över hela världen, påstods ha fötts av en jungfru. Jag tror inte på Hadad eller Enlil eller Anu eller Dagon eller Marduk eller några andra av de forntida babyloniska gudarna.

Jag tror inte på Anyanwu, Mawu, Ngai eller några andra afrikanska solgudar. Inte heller tror jag på Bila, Gnowee, Wala, Wuriupranili eller Karraur eller några andra av de australiska aboriginernas solgudinnor. Jag tror inte på några av de många keltiska gudarna och gudinnorna, som den irländska solgudinnan Edain eller månguden Elatha. Jag tror inte på den kinesiska vattengudinnan Mazu eller den fijianska hajgu-

den Dakuwaqa, eller den hittitiska havsdraken Illuyanka. Jag tror inte på någon av de hundratals himmelsgudar, flodgudar, havsgudar, solgudar, stjärngudar, mångudar, vädergudar, eldgudar, skogsgudar ... det finns så många gudar att inte tro på.

Och jag tror inte på Jahve, judarnas gud. Men det är ganska troligt att du gör det, om du uppfostrats som jude, kristen eller muslim. Judendomens gud anammades av de kristna och muslimerna (under det arabiska namnet Allah). Kristendomen och islam har rötter i den gamla judiska religionen. Första delen av den kristna Bibeln är helt och hållet judisk, och muslimernas heliga skrift, Koranen, bygger delvis på judiska skrifter. De här tre religionerna, judendomen, kristendomen och islam, förs ofta samman under beteckningen ”abrahamitiska” religioner, eftersom alla tre går tillbaka till den mytiske patriarken Abraham, som också betraktas som grundaren av det judiska folket. Vi kommer att stöta på Abraham igen i ett senare kapitel.

Alla de här tre religionerna kallas monoteistiska eftersom deras anhängare säger sig tro på en enda gud. Jag skriver ”säger sig” av olika skäl. Jahve, nutidens dominerande gud (som jag därför i fortsättningen stavar med stor begynnelsebokstav), hade ursprungligen en mer blygsam ställning som de forntida israeliternas stamgud, en gud som, enligt dem, vakade över dem och såg dem som sitt ”utvalda folk”. (Det var en historisk tillfällighet – erkännandet av kristendomen inom romarriket efter Konstantin den stores omvändelse 312 e.Kr. – som ledde till att Jahve i dag dyrkas över hela världen.) Andra stammar hade sina egna gudar som de i sin tur trodde skyddade *dem*.

Och även om israeliterna dyrkade sin egen stamgud Jahve, innebar det nödvändigtvis inte att de inte trodde på rivaliserande stammars gudar, som Baal, kananiternas fruktbarhetsgud; de ansåg bara att Jahve var starkare – och även oerhört svartsjuk (som vi senare ska få se): ve den som ertappades med att flirta med någon av de andra gudarna.

Nutida kristnas och muslimers monoteism kan också ifrågasättas. De tror till exempel på en ondskefull ”djävul” som kallas satan (kristendomen) eller Shaitan (islam). Han går också under en rad andra namn, som Belsebub, hin håle, den onde, fan, Belial, Lucifer. De ser honom inte som en gud, men de anser att han har gudalika krafter och att han med sin ondskefulla makt utkämpar ett kosmiskt krig mot Guds goda krafter. Religioner lånar ofta idéer från äldre religioner. Idén om ett kosmiskt krig mellan gott och ont kommer förmodligen från zoroastrismen, en tidig religion som grundades av den persiske profeten Zarathustra och påverkade de abrahamitiska religionerna. Zoroastrismen var en religion med två gudar, där den gode guden (Ahura Mazda) utkämpade en strid med den onde guden (Angra Mainyu). Religionen har fortfarande ett mindre antal anhängare, framför allt i Indien. Det är ytterligare en religion som jag inte tror på och förmodligen inte du heller.

En av de mer besynnerliga anklagelser som riktas mot ateister, särskilt i USA och i muslimska länder, är att de dyrkar djävulen. Men ateister tror naturligtvis varken på ondskefulla gudar eller goda gudar. De tror inte på något övernaturligt över huvud taget. Endast religiösa människor tror på djävulen.

Också på andra sätt snuddar kristendomen vid polyteism. ”Fadern, sonen och den heliga Anden” beskrivs som ”tre i en och en i tre”. Exakt vad det här betyder har diskuterats, ofta under våldsamma former, under århundradena. Det låter som ett försök att pressa in polyteismen i monoteismen. Man skulle kanske kunna kalla det tri-teism. Den tidiga splittningen mellan den ortodoxa och romersk-katolska kyrkan var till stora delar en följd av en dispyt angående den här frågan: ”utgår” (vad nu det innebär) den Heliga Anden från Fadern och Sonen, eller enbart från Fadern? Det är sådant här som teologer ägnar tid åt att debattera.

Och sedan har vi Maria, Jesu moder. För katolikerna är Maria på alla sätt en gudinna utom till namnet. De förnekar att hon är en gudinna, men trots det tillber de henne. De tror på hennes ”obefläckade avlelse”. Vad innebär det? Jo, katolikerna tror att vi alla ”föds i synd”. Till och med spädbarn som man tycker borde vara för små för att synda. I vilket fall som helst anser katolikerna att Maria (och Jesus) var ett undantag. Resten av oss ärver den synd som Adam, den förste mannen, gjorde sig skyldig till. Men Adam har egentligen aldrig funnits, så han kan inte ha syndat. Men de katolska teologerna låter sig inte bekymras av sådana obetydliga detaljer. Katolikerna tror också att Maria kroppsligen steg upp till himlen i stället för att dö som alla vi andra. De beskriver henne som ”himlens drottning” (ibland till och med som ”universums drottning”!) med en liten krona på huvudet. Man kan tycka att allt det här borde göra henne till gudinna i lika hög grad som alla de tusen och åter tusen hinduiska gudomarna (vilka

hinduerna själva betraktar som olika uttryck för en enda gud). Om grekerna, romarna och vikingarna var polyteister, då är katolikerna också polyteister.

Katolikerna tillber också enskilda helgon: döda personer som betraktas som särskilt heliga och som har ”kanoniserats” av en påve. Johannes Paulus II kanoniserade 483 nya helgon, och den nuvarande påven Franciskus kanoniserade inte mindre än 813 nya helgon på en enda dag. Många av helgonen anses ha speciella förmågor, och det kan därför vara mödan värt att be till dem i specifika syften eller om man vill stödja en särskild grupp. Den helige Andreas är skyddshelgon för fiskhandlare, den helige Bernward är skyddshelgon för arkitekter, den helige Drogo är skyddshelgon för kaféägare, den helige Gummarus är skyddshelgon för skogshuggare, den heliga Lidwina är skyddshelgon för skridskoåkare. Om man har behov av tålmod skulle en katolik kanske råda en att be till den heliga Rita av Cascia. Om man vacklar i sin tro kan man prova med Johannes av Korset. Om man känner sig orolig eller ångestfull kan den heliga Dymphna vara det klokaste valet. Personer som drabbats av cancer ber ofta till Pellegrino Laziosi. Om man har tappat sina nycklar är den helige Antonius rätt helgon. Sedan finns det änglar, med serafer överst i hierarkin, följda av ärkeänglar och ner till ens personliga skyddsängel. Även i det här fallet förnekar katolikerna att änglarna är gudar eller halvgudar, och de hävdar att de egentligen inte ber till helgon utan bara ber dem att lägga ett gott ord för dem hos Gud. Även muslimerna tror på änglar, och demoner, som de kallar djinner.